

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата мистецтвознавства, професора, професора кафедри теорії та історії музики Харківської державної академії культури **Віри Осадчої** на дисертацію **А Гудаму «Вокальне мистецтво Внутрішньої Монголії в контексті розвитку китайської музики ХХ – початку ХХІ століть»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 025 Музичне мистецтво

Актуальність теми дослідження Вибір теми дисертаційного дослідження обумовлений значимістю й висотою художніх досягнень представників вокального мистецтва Внутрішньої Монголії як вагомого в загальнокультурному і мистецькому ракурсах регіону Китаю і відсутністю його системного дослідження в українській музикології і в музичній китаїстиці. Насамперед це проблематика музичної регіоналістики /регіоніки, яка поєднує вивчення регіональної специфіки китайського академічного вокального мистецтва, його феноменології та національних особливостей, засвоєння традицій європейського вокального мистецтва, практики *bel canto*, долучає провідних виконавців та композиторів до ретельного вивчення і мистецького осягнення багатого історичного спадку –музичного фольклору автономного регіону Внутрішньої Монголії.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, результатів і висновків дисертації обумовлено коректною постановкою та науковою послідовністю у вирішенні завдань кваліфікаційного дослідження, чітким формулюванням мети, використанням значного комплексу загальнонаукових підходів та методів наукового знання. Серед дослідницьких векторів вніутрішньомонгольського вокального мистецтва в дисертаційній роботі А Гудаму слушно визначено «інституалізацію його регіонального статусу, «із визначенням його територіальних, соціокультурних, етнографічних, духовно-ментальних і мистецьких детермінант». Також враховуються дослідницькі напрямки висвітлення проблематики вокального мистецтва Внутрішньої Монголії як сегменту музично-культурного простору Китаю, шляхів його історичної еволюції, дихотомія національного і регіонального, загального і особливого. Концептуалізовано характер функціонування вокального мистецтва, виявлені критерії індивідуального і особистісного в творчій діяльності його яскравих представників. Вирішальним для регіоналістики вважаємо пильну увагу автора дисертаційної роботи до виявлення етногенетичних засад стилістики вокального мистецтва регіону. Провідними векторами у вивченні внутрішньомонгольського вокального мистецтва визначено педагогічний, етномузикологічний з акцентом на питання збереження та адаптації народнопісенної спадщини в професійній сфері, інтеграції в систему музичної/вокальної освіти» (с. 74).

Ці та інші наукові аспекти, ґрунтовно розглянуті і узагальнені А Гудаму, висвітлюють складність і багатоаспектність дослідження вокального мистецтва автономного регіону Внутрішньої Монголії (АРВМ). На глибину проведеного дослідження вказує і дуже великий обсяг притягнутої наукової літератури, диференційованої за змістовно-тематичного напрямками, який складає 487 позицій. Це праці не тільки з музикознавства, музичної регіоналістики, китаїстики, але із проблемних сфер регіоніки, мистецтвознавства, культурології, історії, етнології, філології та літературознавства. Необхідно підкреслити, що серед них вагомий корпус наукових праць іноземними мовами – 238 позицій, з них 198 наукових досліджень китайською мовою. китайських наукових праць.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вперше в українському музикознавстві на основі застосування історико-генетичного та історико-типологічного та феноменологічного та інших методів дослідження розглянуто специфіку регіонального вокального мистецтва в аспекті взаємодії етнорегіональних, національних та міжнаціональних мистецько-культурних чинників та діалогічних зв'язків; – вперше узагальнена в дисертації А Гудаму характеристика і концепція жанрової системи монгольського музичного фольклору як системне явище і як «константна основа внутрішньомонгольської вокальної стилістики». Дисертантом подана аргументована системна періодизація і характеристика кожного з 4-х періодів.

- вперше систематизований науково вагомий фактаж з історії становлення професійного вокального мистецтва автономного регіону Внутрішньої Монголії, зокрема творча діяльність музичних колективів, розбудова інфраструктури мистецького життя краю.

- в дисертації презентовано «степову музичну школу» як регіональний мистецький феномен і визначені творчі підходи композиторів – представників «степового музичного стилю, осмислення монгольського музичного фольклору як «константної основи внутрішньомонгольської вокальної стилістики».

Процес професіоналізації пов'язаний із засвоєнням досягнень західної моделі вокального мистецтва: розвиток академічного вокалу, засвоєння естетики *bel canto*. Характерною ознакою періоду становлення професійного вокального мистецтва постав пріоритет вокальної жанрової сфери і опертя на регіонально самобутню фольклорну пісенність, а також трансформація жанру китайської художньої пісні.

Практичне значення дослідження. Наукові положення і висновки дисертації уявляються плідним підґрунтям для подальших досліджень регіонального вокального мистецтва. Результати запропонованого дослідження можуть бути використані в музично-педагогічній сфері, зокрема в лекційних курсах мистецьких ЗВО України та Китаю: «Історія

світової музичної культури», «Музична культура позаєвропейських цивілізацій», «Історія і теорія вокального виконавства», «Аналіз музичних творів» тощо.

Повнота викладеного матеріалу дисертації в наукових публікаціях. Аналіз наявних публікацій здобувача, зарахованих за темою дисертації, підтверджує, що вони висвітлюють основні положення, результати та висновки представленої дисертаційної роботи і здійснені здобувачем самостійно. Виклад основних результатів дослідження міститься у 14 публікаціях, з яких – 4 статті, надруковані у фахових наукових виданнях України (3 – одноосібні, 1 – у співавторстві з науковим керівником). Апробацію напрямків дослідження і його окремих аспектів презентовано у 10 тезах доповідей з яких 9 одноосібні, виданих у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій.

Структура та зміст дисертації, її завершеність, та відповідність встановленим кваліфікаційним вимогам щодо оформлення. Структура дисертації розкриває її зміст, щільно корелюється з метою, визначенням об'єкту і предмету дослідження та складається зі вступу, 3-х розділів, висновків, а також списку використаних джерел і додатків. У дисертаційній роботі приваблює об'ємність і глибина поставлених завдань, вміння дослідника узагальнити і систематизувати великий об'єм фактологічного матеріалу, висвітлити різні вектори дослідження об'єкта, логічно та послідовно викласти наукові положення, ґрунтовно і чітко сформулювати висновки.

У вступі роботи визначено актуальність обраної теми дисертації, визначено її теоретичне підґрунтя, ступінь розробленості окресленої проблеми в музикології та методологічні вектори її осягнення, аргументовано вибір матеріалу дослідження, висвітлено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів.

У I розділі роботи системно і послідовно розглянуті теоретико-методологічні засади дослідження: феномен вокального мистецтва автономного регіону Внутрішньої Монголії. (1.1), проблематика сучасної регіоналістики, вектори її розвитку в музикологічному дискурсі (1.2), узагальнені напрями і результати вивчення вокального мистецтва регіону в науковому просторі гуманітаристики та музикознавчих рефлексіях (1.3-4). У підрозділі 1.5 розглянуті питання національної адаптації принципів *bel canto* у вокально-освітньому дослідницькому ракурсі. Методологічні засади дослідження окреслені в підрозділі 1.6. **Висновки до розділу** підтверджують гостру актуальність обраної теми і необхідність її системного вивчення.

У 2 розділі «Історико-культурні детермінанти і шляхи еволюції вокального мистецтва Внутрішньої Монголії» докладно розкриті етапи

формування і розвитку регіонально самобутнього мистецького феномена на плідному тлі вокальної традиції й багатой культурної спадщини краю. Його місце і значення в загальнокультурному розвитку і національному мистецтві Китаю ґрунтовно розкрито в підрозділі 1.1 Китайське вокальне мистецтво *bel canto* як репрезентант взаємодії світової, національної та регіональної культур. У підрозділі 2.2 охарактеризовано етнокультурні традиції регіону як детермінанту становлення та складову історії вокального мистецтва Внутрішньої Монголії. Багатовекторність дослідницької сфери роботи А Гудаму проявляється зокрема в її етномузикологічній складовій під час характеристики специфіки монгольського музичного фольклору. Дослідник визначає притаманну пісенній та інструментальній творчості смислової багатовимірність. Вона утворює розгалужену жанрову систему, основу якої становлять епічні пісні у супроводі моринхури – «конеголової віоли» монгольського етносу. Серед народнопісенних жанрів ханської епохи вирізняється самобутня протяжна пісня, яка містить в собі звукообраз степу як царини, простору життя, а також зберігаються архаїчні обрядові жанри, пов'язані із магичними уявленнями протомонгольських племен, шаманськими практиками, побутують дорожні, застільні, пасторальні пісні. Також в підрозділі охарактеризований провідний стиль *ханської* пісенної традиції, який представляє глибинну пам'ять про мисливський/осідлий спосіб життя і тип культури. Також показово, що у загальних висновках подано періодизацію першого етапу розвитку вокального мистецтва регіону, який складається з трьох основних історичних етапів на основі трьох типів традиційної культури: мисливської, кочової степової і осідло-степової, які завершилися формуванням культури ханман. (с.238). У підрозділі 2.3 розкриті особливості фольклорної генези внутрішньомонгольської виконавської стилістики, специфіку народного вокального виконавства, охарактеризовано феноменальну практику горлового співу хумай як надбання архаїчної мисливської культури і розвинене в епоху степової музичної традиції, показано її взаємодію із ханським пісенним стилем, як архаїчною землеробською компонентою внутрішньомонгольської фольклорної спадщини. Розкрито стиль горлового співу хумай як вокальний феномен, обумовлений антропологічними, соціокультурними та ментальними чинниками степової музичної культури скотарсько-кочового типу. Він віддзеркалює національний характер і космогонічні уявлення, поділ на земний і небесний світи і семантику голосу як медіума, провідника між світами. Розкриття цих положень підкреслює сакральний характер горлового співу хумай, відгомін езотеричного значення фольклорних жанрів, в яких він використовується. Важливою є теза про

значення вокальної практики хумай «як системоутворюючого чинника народної музики монголів», положення про те, що «засади степової співочої культури обумовлені темброво-регістровою концепцією звуку», відображають «натурально-обертонуву основу звукоорганізації» (с.123).

У підрозділі 2.4 прослідковано етапи історичної еволюції внутрішньомонгольського вокального виконавства як складного, багатшарового явища. Підрозділ 2.5 присвячено формуванню професійної музичної освіти в регіоні, в ньому дисертант наголошує на множинності конотацій поняття «вокальна школа». А Гудаму характеризує складові притаманного китайським співакам оперно-пісенного стилю як поєднання народно виконавської традиції, техніки співаків Пекинської опери та елементів європейської вокальної школи. Формування професійного вокального мистецтва тяжіє до вектору зближення названих складових. Розгляд питань феноменології – взаємопроникнення європейських і національних засад розглядається здобувачем в проблемному колі, він пов'язаний із домінуванням у більшості вокалістів народної манери співу, специфікою китайської мови, пріоритетами традиційних художніх принципів в процесі створення музичного образу. Регіональні версії вокального мистецтва Китаю групуються на етнологічно спрямованому осмисленні сучасної художньої картини світу (с.109). Це визначає образно-семантичні засади музичного, зокрема вокального професіоналізму.

А Гудаму наголошує, що засвоєння традицій *bel canto* спиралося на пошуки взаємодії досягнень європейського академічного співу з монгольською народно-співочою практикою (с.155) і з традиціями китайської вокальної музики. Докладно розглянуто творчий спадок і особливості сольного виконання відомих співаків регіону, серед яких Дедема (сопрано), С. Тенгера (тенор), у творчості яких відображений особливий, притаманний китайським співакам, оперно-пісенний стиль. У розділі підкреслено видатну роль інонаціональних, зокрема українських вокальних педагогів у становленні професійної вокальної освіти регіону, зокрема Е Летягіної, яка за роки роботи в університетах Китаю виховала біля 200 вокалістів і вокальних педагогів. Вагомий внесок Е. Летягіної в Академії мистецтв столиці Автономного району Внутрішньої Монголії Хух-Хото, де досвідчена вокалістка працювала між 2000-2004 рр. У **висновках до розділу** А Гудаму переконливо формулює, що творчим результатом 4-х періодів професіоналізації вокального мистецтва «стало формування інтегративного вокально-мистецького простору, напрацювання власного репертуару, вироблення унікального вокального стилю» (с.138). Зокрема його складовими стали скерованість на

етнонаціональне самоусвідомлення, складне переплетення глобалізаційних тенденцій і регіонального вектора культурного розвитку. Це концентрує увагу на важливість осмислення етнічних, зокрема фольклорних традицій, з подальшою інтеграцією в китайську і світову музичну культуру.

3 розділ дисертаційного дослідження присвячений вокальній творчості композиторів Внутрішньої Монголії, узагальненої в традиціях степової музичної школи. Як регіональне мистецьке явище (підрозділ 3.1) вона ґрунтується на вивільненні етногенетичних засад стилістики вокальної творчості внутрішньомонгольських композиторів. Ретельне вивчення цих засад зумовило глибоке проникнення у сутність монгольського фольклору, зокрема реконструкцію і відтворення в сучасній просвітницькій практиці його традиційних виконавських форм, таких, як протяжна пісня та зразки внутрішньомонгольської епічної традиції. Цей проблемний напрям А Гудаму концептує та розглядає на конкретному музичному матеріалі творчості репрезентантів «степової музичної школи». Композитори та дослідники фольклору, такі як Ду Чаоджи, Алетен Оле, Улан Туога, Лі Шисян створили і розвинули регіонально самобутній в тематичному значенні і художньо-стилістичній наповненості різновид жанру художньої пісні з ознаками монгольської національної стилістики. В дисертаційному дослідженні також розкрита велика роль організаційної діяльності представників «степової школи» в розвитку музичної освіти на основі реконструкції та популяризації фольклорної спадщини внутрішньої Монголії. Таким чином проявляється в регіональному вокальному мистецтві тяглість традиції, наслідування досягнень протяжної пісні та епічної творчості, у творах степового музичного стилю. Характеристика творчого діалогу поколінь та рівні етнічно обумовленого музичного мислення сполучається у дослідженні А Гудаму із висвітленням крос-культурного діалогу Схід-Захід між усвідомленням світового, національного (загальнокитайського) і регіонально самобутнього образного світу, утіленого жанрово-стильовими засобами професійного вокального мистецтва.

У загальних висновках підсумовано основні результати дослідження, які доводять, що поставлені у роботі мета та завдання були досягнуті. Серед них важливим для специфіки регіонального вокального мистецтва є знання першоджерел вокальної семантики і стилістики, періодизація етапів розвитку регіонального вокального мистецтва. Специфіка першого періоду пов'язана із давніми традиціями монгольської культури, фольклорними жанрами і співочими практиками протомонгольських народів – носіїв степової культури. В контексті цього періоду виокремлюються три етапи: перший II ст. до н.е. – I ст. н.е., а межах якого сформувалися мисливські пісні, традиції горлового співу, ритуальні пляски, пов'язані із шаманськими культами та обрядами. Другий період – степовий, наслідком якого стала протяжна монгольська пісня та

практика гри на моринхурі – « конеголовій віолі» монгольського етносу. Третій період – землеробсько-степовий (з V ст. н.е.), презентований інтегрованим стилем манхан – (поєднання монгольської і ханської стилістик) (с.239) Аналіз публікацій за темою дисертації підтверджує, що вони висвітлюють основні положення, результати і висновки наукової роботи.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Звіт перевірки тексту дисертації на унікальність за допомогою антиплагіатної системи **StrikePlagiarism** засвідчив відсутність плагіату, а вивчення тексту роботи підтвердило відсутність порушень дисертантом принципів академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Високо оцінюючи результати проведеного дослідження, у ході аналізу тексту роботи виникають деякі міркування та запитання до її автора.

В тексті дисертації переконливо охарактеризовані онтологічні і смислоутворюючі чинники монгольської степової автентичної культури. Які мовностилістичні ознаки є свідченням властивої для епічного фольклору специфіки передачі «степового» відчуття музичного простору і часу та які приклади можуть проілюструвати їх використання у вокальній музиці? Чи виступає відображення в ритмічній основі творів ознакою темпоральності як константи відчуття музичного часу.

Наведені зауваження та питання жодним чином не знижують загальної високої оцінки дисертаційної роботи А Гудаму та мають дискусійний характер. Пропоноване дослідження є фундаментальним у багатьох предметних вимірах, містить розвинений категоріальний апарат і перспективні наукові висновки.

Загальний висновок.

Дисертація А Гудаму «Вокальне мистецтво Внутрішньої Монголії в контексті китайської музичної культури ХХ – початку ХХІ ст.», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 025 Музичне мистецтво, є завершеною і самостійною науковою працею. Вона присвячена актуальній темі і ґрунтується на системній методології, містить ґрунтовне дослідження характеру функціонування і розвитку вокального мистецтва автономного регіону Внутрішньої Монголії з акцентом на вивчення вокально-академічної сфери в контексті репрезентативних явищ авторської та виконавської творчості, а також вокальної педагогіки та музикознавства.

Робота має практичну значущість, містить низку нових, актуальних та достовірних наукових результатів, що засвідчують важливість проведеного дослідження для сучасної музикології. Отримані в роботі результати відкривають перспективи подальшого вивчення проблем музичної регіоніки, музичної китаїстики, жанру, стилю і регіональної

стилістики у вокальній сфері, а також їх екстраполяції на національний і світовий виміри музичного мистецтва. На підставі вищезазначеного вважаю, що дисертація А Гудаму рекомендується до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 025 Музичне мистецтво.

Кандидат мистецтвознавства, професор,
професор кафедри теорії та історії музики
Харківської державної академії культури

 Віра ОСАДЧА

